

SAVSAD

**Savunma ve Savaş Araştırmaları
Dergisi**
**The Journal of Defence and War
Studies**

Recep ÇELİK

Yalova Üniversitesi, İnsan ve Toplum
Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet
Bölümü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı,
Yalova, Türkiye.

Yalova University, Faculty of Humanities
and Social Sciences, Social Work
Department, Department of Social
Work, Yalova, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 24.01.2025
Kabul Tarihi/Accepted 03.04.2025
Yayın Tarihi/Publication 18.06.2025
Date

**Sorumlu Yazar/Corresponding
author:**

Recep ÇELİK

E-mail: drrecepcelik@gmail.com

Atıf/Citation: Çelik, R. (2025). Millî
Mücadele döneminde Yalova'da Yunan
işgali, bunun Rum ve Ermeni
faaliyetlerine yansımaları ve göçler.
SAVSAD Savunma ve Savaş
Araştırmaları Dergisi, 35(1), 85-105.

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-NonCommercial-
NoDerivatives 4.0 International License.

Araştırma Makalesi
Research Article

DOI: 10.54078/savsad.1626262

Millî Mücadele Döneminde Yalova'da Yunan İşgali, Bunun Rum ve Ermeni Faaliyetlerine Yansımaları ve Göçler

**The Greek Occupation in Yalova During the National
Struggle Period and Its Reflections on Greek and
Armenian Activities and Migrations**

ÖZ

İzmir'i işgal eden Yunanlar bir süre sonra da Bursa ve çevresini işgal etmişlerdi. Başlangıçta halka iyi davranmaya çalışan Yunanlar bir süre sonra gerçek yüzlerini ortaya koymuşlardı. Megali İdea'yı hedefleyen Yunanlar bu sınırlarının içine Yalova'yı da almışlardır. Yunanların Bursa ve Yalova bölgesini işgalinden güç alan ve aşırı derecede şımaran yerli Rum ve Ermeniler Müslümanları topraklarından atma girişimlerine başlamışlardı. Yunanlar önce halka korku salarak onları göçe mecbur tutmuş, ardından kalan ve göçmeyenleri ise öldürmüşlerdi. Yunanların ve Rumların amacını anlayan Müslüman köylüler, köylerini boşaltıp dağlara sığınmış veya fırsatını bulup civar vilayetlere ve İstanbul'a kaçmak zorunda kalmışlardı. Aynı zamanda bu süreç açlık, sefalet ve yokluğu da beraberinde getirmişti.

Yunan Ordusu ile Rum ve Ermeni çetelerinin işgal ve baskısı altında kalan Müslüman halk her türlü baskıya karşılık atadan dededen kalma silahlarla yerli müfrezeler kurarak direnmeye devam etmişlerdi. Bu müfrezeler hem Yunan Ordusu'yla hem de Rum ve Ermeni çeteleriyle çarpışmışlardı. Yunan işgali boyunca büyük miktarda halk civar vilayetlere ve İstanbul'a bin bir zorlukla göç etmek zorunda kalmışlardı. Bu işgal sırasında kimisi şehit olmuş, kimisi evsiz barksız kalmış, kimisi de canını zor kurtarabilmişti. Bu dönemde Yalova'dan İstanbul'a göçenlerin sayısı 509 olarak tespit edilmişti. Bu insanlar Yunanların bölgeden temizlenmesinden sonra tekrar eski topraklarına dönmüşlerdi.

Anahtar Kelimeler: Yalova, İstanbul, Ermeni, Rum, Yunan, Osmanlı Devleti.

ABSTRACT

The Greeks, after the occupation of Izmir (Smyrna), took the city of Bursa as well. Though the Greek occupation army initially tried to well behave to the Turkish population, it soon began to conduct many terrible atrocities. The Greek plan was to realize the Megalo-Idea Project which aimed at establishing the greater Greece. When the Greek Army occupied Yalova, the non-Muslim population in the region such as the Greeks and Armenians began to expel Muslims from the region. The Greeks, first of all, tried to intimidate the Muslim population by all means and then they began to kill the ones who failed to emigrate. When atrocities of the Greek Army were heard, the Muslims, facing with many difficulties such as famine, death and diseases, began to escape to Istanbul. Meanwhile, the healthy male population of Yalova embarked on a resistance movement with lack of ammunitions and their old rifles. They set up Muslim Corps and began to fight with the Greek Army as well as Greek and Armenian bands.

During the occupation period, many Muslim people became martyrs and many of them lost their health and wealth. About 500 people left Yalova for Istanbul in this terrible period. Only after the Greek Army had been badly defeated, did the Muslim emigrants return to their homes in Yalova.

Keywords: Yalova, Izmir, Istanbul, Armenians, Greeks, the Ottoman State.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı öncesi Yalova’da Türkler, Rumlar ve Ermeniler karışık bir şekilde yaşıyorlardı. Yalova’ya Balkanlardan ve Kafkasya’dan göç hareketleri arttıkça yörede bulunan yerli Rum ve Ermenilerle Müslümanlar arasında huzursuzluklar çıkmaya başladı. 1913 yılında Yalova’da, 7.954 Müslüman, 10.274 Rum, 3.304 Ermeni olmak üzere toplam 21.532 kişi yaşıyordu. (Küçük, s. 9)

Osmanlı Devleti Almanların yanında I. Dünya Savaşı’na girdikten sonra, savaşın ilerlemesi ve cephesinin çok genişlemesiyle birlikte içeride çeşitli sıkıntılarla karşılaşmaya başladı. Bütün güçleriyle Çanakkale Boğazı’nı geçmeye çalışan İtilaf Devletleri, Çanakkale’de büyük bir bozguna uğradı. Osmanlı Devleti birçok cephede savaşırken, içeride de gayr-ı müslim unsurların yıkıcı faaliyetleriyle uğraşmak zorunda kalmıştı.

I. Dünya Savaşı şartları içerisinde birçok cephede İtilâf devletleriyle savaşmak zorunda kalan Osmanlı Devleti, diğer yandan içeride etnik unsurların isyanlarıyla uğraşmak istemiyor ve cephe gerisinin emniyetini sağlamak istiyordu. Zira özellikle gayrimüslim unsurlar bir yandan düşman unsurlarla iş birliği yaparak Osmanlı

ordularının durumunu zayıflatırken; diğer yandan da sivil halka saldırarak can ve mal kayıplarına yol açıyorlardı. Ermenilerin 1915 yılının Nisan ayı ortalarında Van'ı ele geçirmeleri, hemen arkasından 22 Nisan'da Sivas'ta bir isyan başlatmaları Osmanlı Devlet'ini ciddi tedbirler almaya yöneltti.

27 Mayıs 1915 tarihinde Meclis-i Vükelâ tarafından alınan kararla Ermenilerin Musul ve Zor mutasarrıflıklarına, Halep Vilayeti'nin doğu ve güneydoğusuna ve Suriye vilayeti'nin doğusuna nakledilmeleri öngörüldü. Sevk ve iskân başlangıçta doğrudan cephelerin güvenliğini tehlikeye düşüren savaş alanlarına yakın vilayetler ile Akdeniz'e bitişik bölgelerde uygulanmıştır. 1915 Haziranı'nın başından itibaren Maraş'tan Bursa'ya kadar uzanan bölgede birçok Ermeni isyanı baş göstermiş ve Ermeni çeteleri Türk ve Müslüman halka saldırmıştır. Bu tür olayların artması üzerine, tehcir uygulaması, isyan çıkaran ve Ermeni komitecilerine yataklık eden diğer vilayetlerdeki Ermenileri de kapsamıştır.

Yalova ve civarı da bölgedeki Ermeni ve Rumların örgütlü faaliyetlerde bulundukları yerler arasındaydı. Yalova hem deniz kenarı hem de karayla çevrili olması hasebiyle stratejik bir önem taşıyordu. Genellikle Yalova'nın sahil kesimlerine yerleşmiş olan Rumlar, esas olarak denizcilik ve balıkçılıkla uğraşıyorlardı. Ermeni ve Müslüman nüfus ise genel itibarıyla Yalova'nın iç ve dağlık alanlarında yerleşik durumdaydılar. İzmit ile Orhangazi arasında bulunan Yalova, İzmit-Karamürsel hattından gelen Ermenilerin geçiş yeri olmuş; Orhangazi'den Pazarköy'e geçerek Karamürsel hattına gelen Rumların da geçiş güzergâhı üzerinde yer almıştı (Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı 2001-2009). Yalova'da bulunan Ermenilerin bir kısmı da olaylara karıştıkları gerekçesiyle zorunlu göçle başka illere gönderildi.

27 Haziran 1915 tarihinde Dahiliye Nezâreti'nden Hüdavendigâr Vilâyeti'ne gönderilen telgrafta: "Silah teslim müddetinin dolmasından dolayı Yalova, Karamürsel ve İzmit'te jandarma tarafından silah aramalarına başlanacağına, elde de arama yapmak için yeterli kuvvetin olduğuna, silah arama ve toplama işinin Dahiliye Nezâreti'nce ve idaresinin Hüdâvendigar Vilâyeti Jandarma Kumandanlığı'nın kontrolü altında İzmit Mutasarrıflığınca yapılacağı" belirtilmekteydi (BOA, DH, EUM, 8/93, ŞFR, 54/384-54/378). Sevk ve iskân kararıyla birlikte iyice azan Yalova'daki Ermeni çeteciler Samanlı dağları ile Katırlı (Esenköy) arasındaki yüksek dağ hattında bulunmakta idiler. Arazinin engebeli ve dağlık olması eşkiya takibini ve askerî harekâtı zorlaştırıyordu. Kurdukları çetelerle Müslüman köylerini basan Ermeniler, birçok kişiyi gözlerini kırpmadan öldürmüşlerdi. Devlet, bütün imkânsızlıklarına rağmen bir yandan cephelerde savaşı sürdürürken diğer yandan da eşkiya takibinde bulunuyor ve bu hususta gevşeklik gösterenleri uyarıyordu.

Yalova ve çevresinde Ermeniler tarafından yapılan eşkıyalık hareketlerinin ortadan kaldırılması için Harbiye Nezareti tarafından emirler veriliyordu (Karacakaya, 2021; 331, 338).

29 Ağustos 1915 tarihinde Dahiliye Nezâreti'nden Hüdavendigâr Vilâyeti'ne gönderilen şifreli yazıda "Jandarma kuvvetlerinin Yalova ve İzmit bölgesindeki köylere saldıran Ermeni çetelerini tenkilde sorumsuz davrandıkları, İzmit Mutasarrıflığı'na gerekli takibatın yapılması için alay kumandanını hemen bölgeye göndermesi emrinin verildiği, ayrıca bu meselede kusuru görülenlerin cezalandırılacağı" bildiriliyordu (BOA, DH. ŞFR; 55/296). Hüdavendigâr Vilâyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen yazıda ise: "Bursa ve çevresinde faaliyet gösteren Ermeni çetelerini cezalandırmak için Orhangazi, Karamürsel, Yalova ve Gemlik'te jandarmalar tarafından yapılan aramalar hakkında Bursa Alay Kumandanlığı'nın ayrıntılı raporu" yer alıyordu (BOA, DH. EUM., 2. Şb., 13/2). I. Dünya Savaşı boyunca Yalova'da genellikle sevk ve iskandan kaçarak dağlık arazide saklanan Ermeni çeteciler savaş süresince Müslüman köylerini basarak sivil halkı öldürüp, yaralamışlardır (Sevencan, 2008).

I. Dünya Savaşı Sonrasında Yalova ve Çevresinin Durumu

Savaştan yenik çıkan Osmanlı Devleti, 1918 yılında Mondros Mütarekesini imzalamış, mütareke ile beraber İtilâf Devletleri Anadolu'da yer yer işgal hareketlerine başlamışlardı. Bu işgallerden güç alan azınlıklar, özellikle de Ermeni ve Rumlar şırmarmaya başlamışlardı. 1919 ve 1920 yılı başlarında Yunanlar henüz Yalova ve yöresini işgal etmemişlerdi. Ancak çeşitli sebeplerle yörede bulunan ve eli silah tutan halk çaresizlik içerisindeydi. Batı Anadolu'daki Yunan işgaliyle şımaran Ermeni ve Rumlar ise sevinç gösterisinde bulunuyorlardı. Zaten hemen her Müslüman aileden birkaç şehit verilmişti. Halkın üzerinde kâbus gibi çökmüş bir yas havası vardı. Köylerdeki gençlerin üzerindeki yarı asker, yarı sivil kıyafetler de bu yaslı havayı tamamlıyordu. Bitkin ve perişan halk sadece günlük işlerini yürütebilme telaşında idi. Otorite boşluğundan dolayı da bir asayişsizlik mevcuttu (Akyol, 1998; 28-29).

Yalova Millî Mücadele döneminde üç defa işgale uğramış ve kurtarılmıştı (Taner, 1996; 6).

- 1) Yalova ilk olarak 7 Ağustos 1920 tarihinde işgal edilmiş, 21 Ağustos 1920 tarihinde kurtarılmıştı.
- 2) Eylül 1920 tarihinde ikinci defa işgale uğramış, 9 Eylül 1920 tarihinde geri alınmıştı.

- 3) Son olarak, 23 Şubat 1921 tarihinde düşman işgaline uğrayarak 19 Temmuz 1921 tarihinde kurtarılmıştı (Sezer, 2024, ss. 462-663).

Yunan İşgali ve Yunan Kuvvetlerinin Bölgedeki Zulümleri

Başlangıçta bir süre halka iyi davranmaya çalışan Yunanlar kısa bir süre sonra gerçek yüzlerini ortaya koymuşlardı. *Megali İdea*'yı gerçekleştirmek için bölgenin boşaltılması gerekiyordu. Bunu yapmak için de en kolay yol olan öldürme veya göçe zorlama yolunu seçmişlerdi. Bu konuda McCarthy eserinde önce Yunanların Türklerin elindeki silahları toplama girişiminde bulunup bunun için de muhtarlıklara emirler gönderdiklerini yazmaktadır. Sonrasında Osmanlı jandarmasının elinden silahların alındığını, arkasından da talan ve öldürme işine başlanıldığını, tahıl ürünlerinin yakıldığını, ağaçların meyvelerinin koparıldığı anlatılmıştır. En sonunda köylerin de yakılıp yıkıldığını, Türklere ya sığınmacı olmak ya da ölmek seçeneğinin kaldığını ve Yunanların işgal ettikleri bölgelerde Türk köylülerini hiç ayırım gözetmeden boğazladıklarını anlatmaktadır.

Yine McCarthy, Yunanların bu katliam ve göçe zorlamayı, planlı bir şekilde yaptıklarını belirterek Yalova ve Gemlik kazalarının Yunan ordusu tarafından işgal edilmiş bölümünde Türk köylerinin yakılıp yıkılması ve Müslüman nüfusunun bölgeden kökünün kazınması amacıyla sistemli bir planın uygulandığını söylemektedir. Bu planı Rum ve Ermeni çeteleri uyguladığı halde, bu çetelerin Müslüman Türk nüfusu katletmek için Yunan komutanlardan talimat aldığını ileri süren yazar, eserinde bazen bu çetelerin düzenli Yunan ordu birliklerinin desteğinden de yararlandıklarına değinmektedir. Ayrıca yazar, köylerin yakılmasının, kıyımların ve göçe zorlamanın Yunan ordusu ve Hükümeti tarafından yönetildiğinden hiç kuşkusunun olmadığını belirtmektedir (McCarthy, 1998, ss. 317-318).

Yunanlar zaman geçtikçe planlarını hızlı bir şekilde uygulamaya koymuşlardı. Önce halka korku salarak onları göçe zorlamışlar, kalan ve göçmeyenler ise öldürmüştü. Bu konuyla ilgili arşiv belgelerinde şu hususlar tespit edilmiştir:

28 Ekim 1920 tarihinde Yalova kadısı, kaymakam vekili ve bidayet mahkemesi reisinin Meşihat'a gönderdiği tahriratta: *"Yalova'yı işgal eden Yunanların köyleri yağmalayıp yaktıkları, çocuk ve erkekleri öldürüp kadınlara işkence ile tecavüz ettikleri belirtildikten sonra: Yunanların kaymakam, jandarma gibi devlet görevlilerini kazadan ihraç ettikleri, Yalova'nın köyler ve diğer yerlerle irtibatını kestikleri, bütün silahları toplayıp ekmek bıçaklarının dahi uçlarını kırarak halkı her türlü müdafaa vasıtasından yoksun bıraktıkları, buna karşılık Hristiyanları silahlandırıp faciaya zemin hazırladıkları, kazanın Yunan Alay Merkezi olması*

sebebiyle Müslümanlara ait bazı evlerin boşaltılarak Yunan askerlerinin yerleştirildiği, evlerden zorla alınan kadın ve kızların Yunan kışlarına götürülüp tecavüz edildiği, Yalova'ya bağlı Çınarcık köyünde halkın camiye doldurulup kamçı ve sopayla dövüldüğü, paralarının alındığı bu sırada birkaç kişinin öldüğü, Taşköprü ile birçok Müslüman köyünün yakılıp erkeklerinin götürüldüğü, çocukların öldürülüp kadınlara tecavüz ve işkence edildiği" dile getiriliyordu (HR. SYS; 2620/57, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1996, ss. 318-320).

3 Kasım 1920 tarihli Harbiye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen diğer bir tahriratta ise: "Yunanların Orhangazi ve Yalova'da Müslümanlardan topladıkları silahları Hristiyanlara dağıtıp katliam ve yağmacılık yaptıkları" belirtilip devamında da: "Zindan Köyü Camii'nde bayram münasebetiyle toplanan Müslüman halkın yirmi üçünün şehit edildiği, Yunanların bölgede yaptıkları idamlar hakkında rapor hazırlayıp bir İngiliz subayıyla gönderilen emekli Binbaşı Memduh Bey'le Çınarcık köyü eşrafının götürüldüğü ve akıbetleri hakkında haber alınamadığı, Yalova'da halkın büyük çoğunluğunun hapsedildiği ve beş yüz bomba verilmediği takdirde şehrin yakılacağı tehdidinde bulunulduğu, köy ve çiftliklerden yağmalanan hayvanların büyük bir kısmının Yunanistan'a gönderildiği, kalan hayvanattan ise pastırma ve sucuk yapıldığı, Karamürsel'i işgal eden Yunan kıtaatına Yalova'nın yerli Rumlarından da iki bin kişinin katıldığı" belirtiliyordu (BOA, HR. SYS, 2619/25).

6 Kasım 1920 tarihli Yalova kazası ahalisi adına Gökçedere köyünden Dursun namı Said tarafından Sadâret'e gönderilen arizada ise: "Yunanların Yalova, Orhangazi ve Karamürsel'de yerli Rumlarla birlikte Müslümanları katledip halkın mallarını yağmaladıkları ve hayvanlarını Yunanistan'a gönderdikleri" bilgisi veriliyor, devamında ise "Yunanların Yalova'yı işgalleriyle birlikte Yunan medeniyetinin örneklerinin görülmeye başlandığı, Teşvikiye'de bayram namazı için toplanan halkın Yunan askerleri tarafından camiden çıkartılıp içlerinden yedi kişinin sopayla dövülerek öldürüldüğü, Müslümanların silahlarının toplanıp Hristiyanlara dağıtıldığı, gayrimüslimler hariç ahalinin hayvanlarının yok pahasına alınıp Yunanistan'a sevk edildiği, yağma için Yunan askerlerinin ardından çuval ve öküz arabalarıyla gelen yerli Rumlar tarafından Müslümanların mallarının götürüldüğü, köyden köye gidişin engellendiği, yolda yakalananların akıbetinin meçhul olduğu, Çınarcık'ta Cuma namazı esnasında çok sayıda Müslüman'ın şehit edildiği, yaralı ve hasta insanların Yalova ve Karamürsel dışına tedavi için çıkmalarına izin verilmediği" anlatılıyordu (BOA, HR. SYS, 2619/45).

2 Aralık 1920 tarihli Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta da: "Yunanların Yalova'nın Teşvikiye ve Çınarcık köylerinde halkı öldürüp katlettikleri" anlatılarak "Yalova'ya bağlı Teşvikiye köyüne silah arama bahanesiyle gelen Yunanların halktan sekiz-dokuz kişiyi katlettikleri, çok sayıda Müslüman'ı sopa

ve dipçiklerle dövdükleri Çınarcık halkını camiye doldurup dayaktan geçirdikleri, pek çok kişinin ağır şekilde yaralandığı, Yunanlar tarafından kesilmek istenen iki Müslüman'ın yerli Hristiyanlarca kurtarıldığının haber alındığı" belirtiliyordu (BOA, HR. SYS, 2620/39, Sezer, 2024, ss. 464-466).

21 Ocak 1921 tarihli Yunanların Hüdavendigâr, İstanbul ve Aydın vilâyetlerinde; Karesi, İzmit, Kale-i Sultaniye ve Kütahya sancaklarında ve Trakya'da yaptıkları katliamların raporlarında: *"Yunan ordusunun Katırlı, Ergene ve Kocadere köylerini işgal etmesi üzerine köy halkından 36 kişi, Yunan subayıyla görüşmek ve maksatlarını anlamak üzere gitmiş iken içlerinden iki Ermeni ve Müslüman katledildikten sonra diğerlerinin harp gemilerine alınarak Gemlik kenarına götürüldükleri ve yine Yalova Yalova'nın Teşvikiye köyünde Yunanların dokuz kişiyi katledip diğerlerine de darp ve işkence ettikleri"* belirtiliyordu (BOA, HR. SYS, 2611/2).

Yalova İdare Meclisi üyelerinden Yakup Bey'in kalem aldığı ve Dâhiliye Nezareti tarafından 16 Nisan 1921 tarihinde Hariciye ve Sadaret'e gönderilen yazıda Yunan işgali hakkında şu bilgiler verilmektedir:

"Yalova'yı işgal eden Yunan birlikleri komutanı kasaba merkezi ve köylerdeki Müslüman halktan olanların bütün mallarına el koymuştur. Buna karşılık Rum ve Ermeni olan halkın silahlarına dokunulmamış, hatta silahı olmayanlara temin edilmiştir. Yunan İşgal Kuvvetleri, Ermeni ve Rumlardan oluşan çeteler kurdurarak kasaba ve köylerin ulaşım yollarını kesmişler, Müslüman halkın bütün mal ve eşyasını gasp ettirmişlerdir. Müslüman halktan olan kadınlara zorbalıkla saldırmışlar, yol üzerinde, dere kenarlarında Müslüman yolcuları öldürmüşler, katiller bilindiği halde serbest olarak dolaşmaktadırlar. Yapılan vahşetlere alet olan çeteler silahlı olarak serbestçe Adalar ve İstanbul'a gidip gelmekte, Müslüman halkın erkek olanları bir tarafa kadınlarına dahi İstanbul'a gitmek için izin verilmemektedir. Bu surette dahi olsun hayatlarının güvence altına alınmasına müsaade edilmemektedir. İşin garip olanı ve medeniyete kara leke teşkil eden yönü varsa, bu katillerin İstanbul'un merkezinde dahi serbestçe dolaşıp hareket etmeleridir. Harp mıntıkası olduğunu ilan etmeksizin denizden bütün köylere ateş açılarak yağlı paçavralarla köyler yakılmış, diğer taraftan hususi çeteler aracılığıyla top menzili dışında kalan köyler yakılarak kül edilmiş, sivil halk, kadın ve çocukların ne olduğu bilimiz dışında kalmıştır. Yalova'daki bütün erkekler tutuklanmış ve hapse atılmıştır. Yalova'dan kaçarak İstanbul'a gelen bir yolcuya acıklı bakıldığında Yalova'daki soykırımın başlamış olduğu, Soğucak 120 hane, Esediye 100 hane, Paşaköy 95 hane, Kurtköy 150 hane, Reşadiye 800 hane, Gacık 150 hane olan bu köylerin önce yağma edildiği, hemen ardından ateşe verildiği, halkının da ne olduğu bilinmez bir durumdadır. Sivil halkın tahliye edilmesi, henüz yakılmayan köylerin

yakılmaktan kurtarılması ve soykırıma meydan verecek sebeplerin öncelikle ve önemle ortadan kaldırılması, tedbirlerin alınması...” (Sezer, 2024;466-467).

21 Nisan 1921 tarihinde Dahiliye Nezâreti’nden Sadâret’e gönderilen tahriratta: *“Yunanların Orhangazi, Gemlik ve Yalova’da Müslümanları öldürdükleri ve mallarını çaldıkları”* ifade ediliyor, devamında da *“sadece Yalova’daki on bir köyü yakıp köyün ahalisini katlettikleri, ahalinin mal ve hayvanlarını götürdükleri, katliamdan korkan civar köy ahalisinin Çınarcık’ta toplandığı, kaza merkezinde bulunan Müslüman idareci ve memurların tutuklandığı, katliamın durdurulması, Müslümanların can, mal ve namuslarının emniyet altına alınması için acilen tedbir alınması gerektiği”* üzerinde duruluyordu (BOA, DH. Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (KMS), 60-2/7).

21 Mayıs 1921 tarihli Yalova ahalisinden İstanbul Küçükmustafapaşa’da Gülcami Mahallesi’nde oturan Said tarafından Dersâdet Merkez Komutanlığı’na gönderilen arizada: *“Yunan işgal kuvvetlerinin İzmit ve Yalova’da katliam ve soygun yaptıkları, Yunanların Yalova civarındaki on dört köyü yağmalayıp ateşe verdikleri, kaçamayanları camiye doldurup yaktıkları, Müslümanların bulunduğu yerlerde dikili bir ağaç dahi bırakmadıkları; özel tahkik komisyonu oluşturulup bu facianın tek tek tespit edilmesi ve yöre halkının zararlarının tazmin edilmesi hususunda itilâf Devletleri nezdinde teşebbüse bulunulması”* isteniyordu (BOA, HR. SYS, 2624/74).

Bölgedeki Rum ve Ermeni Çetelerinin Faaliyetleri

Yunan işgalinin giderek genişlemesi karşısında Osmanlı Devleti’nden ayrılmak isteyen Rumlar ve sevk ve iskandan saklanarak kurtulmuş olan Ermeniler bu otorite boşluğunu değerlendirmek istemişlerdi. Yalova civarında bir takım ayrılıkçı Rum ve Ermeniler Osmanlı Devleti’ni tanımadıklarını ve herhangi bir şekilde devlete vergi vermeyeceklerini ilan etmişlerdi. Fırsat buldukça da Müslüman Türk köylerine saldırmışlardı. Yalova ve yöresinde ayrılıkçı Rum ve Ermeni çetelerinin sesleri duyulmaya başlamıştı (Akyol, 1998, ss. 28-29).

Yunanlar, *Megali İdea* hudutları içine aldıkları Yalova’da çeteler kurdurmuştu. Ayrıca Anadolu içlerine yapılan silah, personel ve cephane sevkine engel olmak için Rum ve Ermeni çetelerini destekleyerek faaliyete geçirtmişlerdi. Yine Yunanlılar bu bölgedeki Rum ve Ermeni köylerine ajanlar göndererek buradaki çeteleri örgütlemiş ve Türk köylerinin üzerine saldırtmaya başlamışlardı. Bu tarihlerde Yalova’da çok sayıda azınlık (Rum ve Ermeni) çetesi kurulmuştur bu Rum ve Ermeni çetelerinden tespit edilebilenleri ve reisleri şunlardır (Akyol, 1998, ss. 19-40, Sezer, 2024, ss. 468-472)

- a) Katırlı-Çınarcık köylerinde: Anastas, Limbo, İnitoma, Tanaş ve Yorgi çeteleri,

- b) Çalica köyünde: Mihail ve Hristo çeteleri,
- c) Elmalık köyünde: Toma, Papa Yorgi, Kosti ve Lefteris çeteleri,
- d) Şakşak köyünde: Penik çetesi,
- e) Laledere köyünde: Ohannes çetesi,
- f) Çengiler köyünde: Apik çetesi,
- g) Hacımehmet Çiftliği'nde: Nihal çetesi, Fulacıklı Ormancı çetesi.

29 Mayıs 1921 tarihli Harbiye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: *"Rum ve Ermeni çetelerinin Yunan askerleriyle birlikte Orhangazi ve Yalova'nın köylerinde Müslümanları katledip eşyalarını yağmaladıkları"* belirtiliyordu. Tahriratın devamında ise *"Yunan askerleriyle yerli Rum ve Ermenilerden oluşan çetelerin Yalova kazasına bağlı Kocadere-i Bâlâ, Kocadere-i Zir, Gacık, Dereköy, Burhaniye, Kirazlı, ve Taşköprü gibi Müslüman köylerine saldırarak halkın para, eşya ve hayvanlarını yağmaladıkları, köylerini yaktıkları, kadınlara tecavüz ettikleri, halktan pek azının katliamdan kurtulabildiği, Kocadere-i Bâlâ ve Kocadere-i Zir köylerini yaktıktan sonra köylüleri Yalova'ya göndereceklerini söyleyerek kayıklara bindirdikleri; Müslümanları denize açılır açılmaz bomba ve kurşunlarla imha ettikleri ve köy halkından geriye kalanları da büyük bir eve toplayıp yakarak ve pencereden atlayıp yangından kurtulmaya çalışanları da silahla vurarak katlettikleri ve bu katliamı gerçekleştirenlerin yerli Rum ve Ermeniler olduğunun anlaşıldığı"* bildiriliyordu (BOA, HR. SYS, 2625/16).

4 Ağustos 1921 tarihinde Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen bir başka tahriratta ise: *"Yalova, Gemlik ve Orhangazi'de, Rum ve Ermeni çeteleriyle birlikte Yunanların, Müslümanları katledip Müslümanların mallarını yağmaladıkları"* belirtildikten sonra devamında *"Yalova'nın işgali sırasında Yunanlıların Müslüman halktan zorla topladıkları malları yerli Rum ve Ermenilere dağıttıkları, Rum ve Ermenilerden oluşan çetelerin Müslümanların ırz ve namuslarına tecavüz ettikleri; ihtiyar, çocuk, kadın ayırt etmeksizin halkın bir kısmını kayıklara bindirip denizde boğdukları, bir kısmını karada katlettikleri, büyük bir kısmını da evlere doldurup yaktıkları, mal ve eşyalarını gasbettiklerinin anlaşıldığı"* belirtiliyordu (BOA, HR. SYS, 2627/2).

Yunan İşgaline Karşı Yerli Müfrezelerin Kurulması

Yalova'nın uzun süre Yunanlıların elinde kalmayışının asıl sebebi, bölgede kurulan yerli müfrezelerin etkin çalışmasıydı. Bu müfrezeler hem yerli Rum ve Ermeni

çeteleriyle hem de Yunan kuvvetleriyle çarpışmakta idiler. (Akyol, 1998, ss. 18-24, geniş bilgi için bkz. Taner, 1996, s. 157) Bu müfrezelerin en bilineni Akköylü İbo Müfrezesi idi. Yalova ilk defa 7 Ağustos 1920 tarihinde Yunanlarca işgal edilmişti. Yunanlar Yalova'yı işgal ettiğinde Akköylü İbo Müfrezesi dışında bölgede başka hiçbir müfreze yoktu. Yunan ordusu ve ondan güç alan azınlık çeteleri Yalova'yı yakıp yıkmaya başlamışlardı. Akköylü İbo Müfrezesi başlangıçta bu bölgedeki Rum ve Ermeni çeteleriyle çatışıp onları etkisiz hale getirmiş, (Katırlı) Esenköy'de Yunanlarla çatışmış ve düşmana büyük zaiyatlar verdirmişti. Bunu haber alan Yalova İşgal Komutanı Yalova'yı boşaltmak zorunda kalmıştı. Yalova'nın Yunanlar tarafından boşaltılmasından sonra Yalova, Akköylü İbo'nun kontrolünde kendine özgü bir dönem yaşamıştı. Akköylü İbo'nun kurduğu müfreze ve ilişkiler sayesinde bölgeye İngiliz ve Yunan askerî çıkamamıştı. 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Antlaşması ile olayların boyutu değişmişti. Yunanlıların da teşvik ve desteğiyle Rum ve Ermeni çeteler şırmarmaya, etrafı yakıp yıkmaya başlamışlardı (Akyol, 1998; 18). Akköylü İbo bölgeye hâkim olduktan sonra Yunan birlikleriyle çatışmasını sürdürmüştü. Bir şekilde tuzağa düşürülerek yakalanan Akköylü İbo Yunanlarca tutuklanarak Atina'ya götürülmüştü. Akköylü İbo yakalanıp Atina'ya gönderildikten sonra müfrezesi dağıtılmıştı. Bu sayede Yunan askerleri kolaylıkla Yalova'yı işgal etmişler ve Yalova için yeni bir dönem başlamıştı (Akyol, 1998, s. 18, 40; Taner, 1996, s. 6, 12-18; geniş bilgi için bkz. Özkan, 1993).

Akköylü İbo Müfrezesi dağıtıldıktan sonra bölgede çeşitli müfrezeler kurulmaya başlanmıştı. Bu müfrezeler sayesinde Yunan ordusunun iç bölgelere girmesi ve katliam yapmaları engellenmişti. Ayrıca bu müfrezeler bölgedeki Kuvâ-yı Milliye'nin ve düzenli ordunun temelini oluşturmıştı.

Yalova'daki Kuvâ-yı Milliye Faaliyetleri

Yunan ordusu işgali altında bulunan bölgelerde her türlü baskı, yıldırma ve öldürme hareketlerine karşı Müslümanlar direnmeye devam ediyordu. Buldukları eski silahlarla kendilerini savunmaya çalışıyorlardı. Bu insanlar milli kuvvetlerin temelini oluşturmuşlardı.

Üsküdar Mutasarrıflığı'ndan İstanbul Valiliği'ne gönderilen 23 Haziran 1920 tarihli tahriratta: *"Karamürsel, Yalova, Adapazarı, Kandıra, Gebze ve önemli kazalara Kuvâ-yı Milliye'nin hâkim olduğu ve bu bölgelerde yaptığı faaliyetler"* etraflıca anlatılıyordu (BOA, DH. EUM AYŞ, 42/12). Yine 27 Haziran 1920 tarihli Dahiliye Nezâreti tarafından gönderilen tahriratta: *"İzmit'in Kuvâ-yı İnzibatiye'den tahliye edilmesi üzerine Karamürsel, Yalova, Adapazarı ve Kandıra kazalarında toplanan Kuvâ-yı Milliye'nin Gebze ve Ömerli kazalarında İngilizlerle çatışmaya giriştiği, çatışmaların çeşitli mahallerde devam ettiği ve kaybolan iki İngiliz neferinin Kuvâ-yı*

Milliye'ye teslim edilmesinin muhtemel olduğu" bildiriliyordu (BOA, DH. EUM. AYŞ, 42/40). 9 Ekim 1920 tarihli Yalova Kaymakamlığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta da: "Kuvâ-yı Milliye'nin Karamürsel'in Kızderbendi Rum köyüne saldırdığı, Karamürsel Kaymakam Vekili Refik Bey'in köye yardıma gitmediği ve Kuvâ-yı Milliye'ye iltica ettiği" belirtiliyordu (BOA, DH. EUM. AYŞ, 46/26).

Yunanların Halkı Göçe Zorlamaları

Göç, kişinin yeni şartlara daha iyi uyum sağlamak maksadıyla ya da tabii, iktisadi, siyasi vb. mecburiyetler neticesinde yaşadığı cemiyeti ve sosyal çevreyi değiştirmesi, yabancısı olduğu yeni bir çevre ve topluluğuna katılma hadisesidir. Göçü cemiyetteki diğer değiştirmelerden ayıran başlıca ölçü, göç edenin eski sosyal ve ekonomik ilişkilerini değiştirmesi ve yeni yerleşim yerinde, yeni sosyal ve ekonomik ilişkiler kurmasıdır. Göç kelime kökü itibarıyla göçmeyi, yıkılmayı, insanın köküyle bağının koparılmasını da içinde barındırmaktadır. Başkalarının hayat hakkını kendi elinde görme, onlara boyun eğdirme, şiddete maruz bırakma ve son aşamada savaş olarak şekillenen silsilenin belki de en haysiyetsiz merhalesi insanları göçe zorlamaktır.

Göç hadisesi, hangi millet ve din mensubunun başına gelirse gelsin bir insanlık dramıdır. Dolayısıyla tarihi olaylar neticesinde milletlerin yer değiştirme zorunda kalmaları, onların hafızasından kolayla silinemeyen derin izler bırakmaktadır. Yalova'dan göç etmek zorunda kalan Müslüman halkta bu göçlerden oldukça etkilenmiştir. Yunanların bölgeyi işgaliyle başlayan bu süreç, zamanla Müslümanlar açısından can kurtarma hadisesine dönüşmüştü. Müslümanlar ya köylerini terk edecek ya da Rumların elinde feci şekilde öleceklerdi.

Rum ve Ermeni çeteleri yıllarca birlikte yan yana yaşadıkları Müslümanları köylerden atmaya ve onları öldürmeye başlamışları. Yunanların ve Rumların amacını anlayan Müslüman köylüler, Yunanların ve Rumların köylerine gelmelerinden evvel köyleri boşaltıp dağlara sığınmış veya fırsatını bulup civar vilâyetlere, oradan da İstanbul'a kaçmak zorunda kalmışlardı. Aynı zamanda bu süreç açlık, sefalet ve yokluğu da beraberinde getirmişti.

Yunan ordusu, Rumların ve Ermenilerin sivil halka yaptığı zulümlere seyirci kalıyor, hatta onları teşvik bile ediyordu. Bu baskıların ve öldürmelerin artması üzerine Müslümanlar da köylerde kendilerini savunmak için çeteler kurmaya başlamışlardı. Yunanların elinden sağ kurtulabilenler genellikle, onlar gelmeden önce bölgeden kaçmış bulunanlardı; ama kimi de evinden zorla çıkartıldığı için kurtulabilenlerdi. Göç genellikle Adapazarı ve İstanbul'a yapılmakta idi.

McCarthy eserinde “1920 Kasım’ının ilk haftasında Kuvâ-yı Milliyecilerle rastgele bir çatışmanın ardından Karamürsel kasabası Yunan birliklerince bütünüyle talan edilmişti. Karamürsel çevresindeki 14 köy yakılmış, Türk memurlar Yalova’ya götürülmüştü. Halkın geri kalan kısmı ise gemilere bindirilerek İzmit Körfezi’nin kuzey kıyısına aktarılmıştı. O kitlenin çoğunun da sığınmacı olarak İstanbul’a geldiği bildirilmişti” demektedir.

Yine McCarthy kitabında Haziran 1920 tarihinde Muhtelit Araştırma Komisyonu üyesi yüksek komiserinin beyanına dayanarak: “Kızılhaç’a sığınmacıları taşıma konusunda yetki verilmesine rağmen Yunan askerî makamlarının anlaşılabilir katı tutumlarını sürdürerek halkın taşınmasına engel olma yolunu tercih ettiklerini, Yalova’daki Yunan komutanın özellikle engel çıkaranların başında yer aldığını, görünüşe bakılırsa Yunan askerî makamlarının Rum ve Ermeni eşkiya çeteleriyle pek içli dışlı, hatta onların fazlaca etkisi altına girdikleri görüldüğünü” belirtmektedir (McCarthy, 1998, s. 139; Sezer, 2024, ss. 472-473)

13 Aralık 1920 tarihli Harbiye Nezâreti’nden Sadâret’e gönderilen tahrirde: “Yunanların Boğazlar ve Marmara havzasındaki Müslümanlara imha ve tehcir planı uyguladığı, Karamürsel ve Yalova’da çok sayıda köyün tahrip olunduğu Yunanlıların bütün bunlardan asıl maksadını Boğazlara ve Marmara havzasındaki Müslümanları imha ve göç ettirmek olduğunun anlaşıldığı” belirtilmekte idi (BOA, HR. SYS. 2620/58)

Yunanların Müslümanları planlı bir şekilde göçe zorladıklarına dair canlı şahitlerin anlattıklarından çok değişik olaylara tanık olunmaktadır. Araştırmacı Ahmet Akyol’un savaşa katılanlarla yaptığı röportajlarda anlatılan aşağıdaki satırlar hayli dikkat çekicidir: “Yunan işgalindeki bölgede şiddet ve korku egemendi. Türk halkı güvenlik içinde değildi. Türklerin geleceği tehlikede idi. Korunmasız çocuklar, yaşlı erkek ve kadınlar daha güvenli yerlere gönderilmeli idi. Yalova Kaymakamı Demir Hulusi Bey Güneyköy’e geldiğinden köylüler de Güneyköy’de toplanmaya başlamışlar: sayı yaklaşık 5.000 kişiye ulaşmıştı. Bölgedeki müfrezeler ve emniyet girişimleri sayesinde halk belli bir yere toplanarak oradan Yalova tarihinde önemli bir yer tutan tarihi göç başlamıştı” (Akyol, 1998, s. 58, Sezer, 2024, s. 473). Akyol aynı eserinde göç dönemini anlatmaya devam ederek: “Nisan 1921 tarihinde Yunanların katliamının başladığı ve göç hazırlıklarının yapıldığı sırada Çınarcık, Kocadere ve Akköylülerden bazıları: “Bizim Rumlarla aramız iyi” diyerek göçe katılmamışlardı; ancak göç edenler kurtulmuş, göç etmeyenler ise vahşice öldürülmüşlerdi” (Akyol, 1998; 58-59).

Yöre halkından imkân ve fırsat bulanlar sallarla, kayıklarla dolaşarak Çınarcık’tan İstanbul’a kaçmaya çalışmışlardı (Akyol, 1998, s. 65). Kapaklı (Kabaklı) köyünde

bulunan Yalova Kaymakamı Demir Hulusi Bey Yalova, Orhangazi ve Gemlik'in köylerinden göç edip gelenlerden meydana getirdiği 1.000 kişilik bir tabur kurmuştu (Akyol, 1998, s. 67).

18 Kasım 1920 tarihli Meclis-i Vükelâ mazbatasında: *"Yalova ve Karamürsel'de Yunanlıların ve mahalli Rumların Müslüman ahaliye karşı yaptıkları mezalimin günden güne genişleyerek artmakta olduğu, canını ve namusunu kurtarmak için oturdukları yerleri terk etmek isteyen Müslümanların Yunan kıtalarınca engellendiği"* beyan edilmişti. Bu beyan üzerine meclisin kararında *"Şikâyet edilmekte olan mezalim hakkında tahkikat yapılarak gerekli önlemlerin alınması ve buraya mümkünse İngiliz memurların çağırılması yahut muhtelit bir komisyon gönderilmesi için acilen teşebbüste bulunulması"* isteniyordu (BOA, Meclis-i Vâlâ (MV). 220/21).

21 Kasım 1920 tarihli Dahiliye Nezâreti'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen tahriratta: *"Karamürsel'in işgali üzerine mahalli memurlar Yunanlar tarafından cebren Yalova ve Gemlik cihetlerine sevk olunarak yalnız hakim ve müftülerin mahallerinde kaldıkları, bu suretle sevk edilen memurların avdetlerine imkan olup olmadığı tayin edilemediğinden hükümet işlerinin aksamadan yürümesi için gereğinin yapılması"* isteniyordu (BOA, DH. EUM. Memurin Kalemi (MEM), 118/73). 30 Kasım 1920 tarihli Dahiliye Nezâreti'ne Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden gönderilen tahriratta: *"Çınarcık civarındaki Teşvikiye köyüne gelen Yunan askerlerinin Müslüman ahaliyi maruz bıraktıkları gasp ve öldürme olaylarının durdurulması için gerekli teşebbüslerde bulunulması ve zulmün önlenmesi"* isteniyordu (BOA, DH. EUM. AYŞ, 48/41).

16 Aralık 1920 tarihli Meclis-i Vükelâ mazbatasında: *"Şarkî Trakya, Aydın ve Hüdavendigâr vilayetleriyle Yalova, Karamürsel, İzmit ve Karesi gibi Marmara havzasından İstanbul'a gelip açlık ve sefaletle mahkûm olan muhacir ve mültecilerden hiç olmazsa muhtaç olanların iâşe ve iskân masraflarının karşılanması için İstanbul Muhacirîn Müdüriyeti'ne 1.500 lira avans verilmesi"* kararlaştırılmıştı (BOA, MV, 220/270).

7 Mayıs 1921 tarihli Dahiliye Nezâreti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Sadâret ve Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tezkirede: *"Yalova ve Gemlik muhtarları ve eşraftan beş kişinin yaptığı müracaatta: Yunanlılarca teşvik edilen Rum ve firari Ermeni çeteleriyle birlikte hareket eden Yunan askerleri tarafından Yalova kazası mülhakatından on bir köyün tamamen yıkılıp ve ahaliden bir kısmının katledildiği, kadınların ırzlarına geçildiği, ahaliye ait mal ve eşyaların tamamen gasp ve yağma olduğu, ölenlerin cesetlerinin kaldırılmasına izin verilmediği: Çalıcı, Zindaniye, Güllük ve Ortaburun köyleri ahalisinin korkularından köylerini terk ile Çınarcık'ta*

toplandıkları, hayatlarının tehlikede olduğu, yine Yalova'nın Ortaburun köyü ahalisinden olup Gemlik mülhakatından Kapaklı (Kabaklı) köyü yoluyla firar ederek İstanbul'a iltica eden Hafız Harun Efendi'nin ifadesine göre ihtiyar, çocuk ve kadınların dahil olduğu halde Yalova mülhakatı ahalisinin Yunanlılar ve yerli Rum çeteler tarafından katliam edilmekte olduğu ve içlerinden canlarını kurtaracakların bir kısmı dağlara, bir kısmı da Gemlik kazası köylerine iltica etmiş ise de bunların hayatlarının tehlike altında olduğu; bu zulümden kurtarılmalrı için yetkililerin teşebbüste bulunmaları" isteniyordu (BOA, DH. KMS, 60-2/7 ve 60-2/55).

20 Mayıs 1921 tarihinde Muhtelit Araştırma Komisyonu'nun bölgeden göçenlerle birlikte İstanbul'a döndüğü bir dönemde Yalovalı iki köylünün tahtalar üzerinde iki gün ölümle pençeleşerek Büyükkada'ya geldiği haberi alınmıştı. "Kocadere halkından Mehmet oğlu Mehmet ve İbrahim oğlu Hasan katliamlar başlayınca dağlara çekilmişlerdi. 45 gün ot ve ağaç yiyerek hayatta kalmaya çalışmışlardı. Bu iki köylünün dağlarda 45 gün yaşadıktan sonra, gizlice Yalova'dan kaçmayı başarmaları Yunan Ordusu'nun da dikkatini çekmişti. Yunanlılar bu iki köylünün macerasını öğrenince dağlara kaçmış ve oralarda saklanan Müslüman halkı aramaya başlamıştı" (Akyol, 1998, s. 79). "Haziran 1921 tarihinde yerli Rumların da yağmaya başlaması üzerine yöredeki köylüler daha güvenli olan Yalova'ya taşınmışlardı. Bu sırada Hilal-i Ahmer Heyeti de Yalova'ya gelmiş; bir grup göçmeni alıp İstanbul'a götürerek Davutpaşa Kışlası'na yerleştirmişti. 15 gün sonra Hilal-i Ahmer Heyeti tekrar Yalova'ya gelmişti. Bu sefer yanlarında Gülcemal ve Gülnihal'in de bulunduğu 3-4 vapur getirmişlerdi. Böylelikle Yalova'da Müslüman halktan kimse kalmadı" (Akyol, 1998; 160). Nihayet yapılan teşebbüsler netice veriyor ve İtilâf Devletleri bir muhtelit komisyon kurarak mezalimi araştırmaya karar veriyordu.

26 Mayıs 1921 tarihinde Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta, Yalova, Gemlik ve Orhangazi'de Yunan ve Rumların yaptıkları mezalimi araştıran İtilaf Devletleri heyetinin raporundan bahsediliyor, kendilerine iç bölgelerdeki katliamlarla ilgili detaylı bilgi verildiği belirtiliyordu (BOA, DH. KMS, 60-2/20).

29 Mayıs 1921 tarihinde Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen bir başka tahriratta ise Yunan askerleriyle yerli Rum çetelerinin Gemlik, Orhangazi ve Yalova kazalarına bağlı köylerde yaptıkları katliamlar hakkında İtilâf Devletleri Tahkik Heyeti'nin yaptığı incelemeler sonucunda ulaştığı sonuçlarla ilgili bilgi veriliyor, "Yalova'nın Engere köyünde bulunan büyük bir çukurda süngü ve kurşunla katledilmiş yirmi-otuz kadar ceset, yine bir bostan kuyusunda da yüzlerce ceset bulunduğu, sahile uzaklığı sebebiyle gidilmeyen otuz üç köyde 8.000'i aşkın Müslüman'ın katledildiği, Müslüman köylerinin yağmalanıp yakıldığı, bazı köylülerin katliamdan kaçarak kurtulduğu" bildiriliyordu (BOA, HR. SYS, 2615/8, Sezer,

2024;474-476).

25 Eylül 1922 tarihinde Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tahrirattan anlaşıldığına göre, Yalova'da Müslüman halka zulüm yapanların cezalandırılması için teşebbüslerde bulunulmuş, Müslüman halka işkence eden, onları toplu olarak yakanlarla ilgili suç cetvelleri hazırlanmış, bunların Osmanlı mahkemelerinde yargılanmaları için gerekli teşebbüslerde bulunulmuştur. (BOA, HR. SYS, 2632/73; Yunanların yaptığı katliamların detayları için bkz. Akyol, 1998, ss. 51-196; Taner, 1996, ss. 34-89, 111-139; Sezer, 2024, ss. 479-480).

Memurların Yalova'yı Terk Etmek Zorunda Kalmaları

Yalova'da görev yapan bazı öğretmenler ve memurlar Yunan işgali sebebiyle vazifelerinden ayrılarak İstanbul'a gitmek zorunda kalmışlardı. Bu memurların maaşlarının ödenmesi problem olmuş ve konuyla ilgili birçok yazışma yapılmıştı. İşgal müddetince İstanbul'a göç etmek zorunda kalan Yalova mültecilerinin sayısı hakkında, 1 Kasım 1922 tarihli Polis Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen yazıda: *"İstanbul'da bulunmakta olan Yalova Müslüman muhacirlerinden 509 muhacirin Yalova'ya geri sevk edildikleri"* bildirilmekteydi (BOA, DH. EUM. AYŞ, 64/20). Adapazarı'na göç etmek zorunda kalanların sayısı ve akıbeti hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

19/21 Haziran 1921 tarihli Yalova Hapishane Müdüriyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: *"Yalova hapishane müdürü iken Yunan işgali dolayısıyla Dersâdet'e gelen İbrahim Efendi, Nisa gardiyan Vesile Kadın, gardiyan Abdurrahman Ağa, eski gardiyan Halil İbrahim Ağa'nın alamadıkları maaşların ödenmesi"* talep edilmişti (BOA, DH. Mebâni-i Emiriye ve Hapishâneler müdüriyeti (MB. HPS), 133/12, 13, 15, 17). Yine 19 Temmuz 1921 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: *"İşgal sebebiyle vazifelerinden ayrılarak Dersâdet'e gelen Yalova ve İzmit muallim ve muallimelerinin ödenmemiş maaşlarının İstanbul Vilayeti Hususi Bütçesi'nden ödenmesi"* kararı alınmıştı (BOA, DH. Umum-ı Muhalliyeh-i Vilâyât Müdüriyeti (UMVM), 44/28). 2 Ağustos 1921 tarihli İstanbul Valiliği'ne yazılan tahriratta: *"İşgal sebebiyle vazifesinden ayrılarak Dersâdet'e iltica eden Yalova Kazası Muhasebe-i Hususiye Memuru Ahmed Faik Efendi'nin birikmiş maaşlarının İstanbul Vilâyeti Hususi Bütçesi'nden ödenmesi"* istenmekteydi (BOA, DH. UMVM, 44/32). 16 Ocak 1922 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti tarafından Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: *"Yunan baskısı yüzünden Dersâdet'e iltica mecburiyetinde kalan Yalova Kazası'nın Çınarcık Müslim Karyesi İbtidâî Zükur Mektebi Muallimi Mehmed Emin Efendi'nin birikmiş maaşının ödenmesi talep"* edilmişti (BOA, DH. UMVM, 165/102). 8 Şubat 1922 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne

gönderilen tahriratta: “*Harp dolayısıyla Dersaâdet’te bulunan Yalova Kazası İnas Mektebi Hademesi Azize Hanım’ın birikmiş maaşlarının verilmesi talebi*” bildirilmişti (BOA, DH. UMVM, 41/91, Sezer, 2024, ss. 477-479)

Sonuç

İzmir’i işgal eden Yunanlar bir süre sonra da Bursa ve çevresini işgal etmişlerdi. Başlangıçta halka iyi davranan Yunanlar bir süre sonra gerçek yüzlerini ortaya koymuşlardı. *Megali İdea*’yı hedefleyen Yunanlar bu sınırlarının içine Yalova’yı da almışlardır. Yalova bölgesinin işgalinden güç alan ve aşırı derecede şımaran yerli Rum ve Ermeniler, Yunanlarla birlikte Müslümanları topraklarından atma girişimlerine başlamışlardı. Yunanların ve Rumların amacını anlayan Müslüman köylüler, köylerini boşaltıp dağlara sığınmış veya fırsatını bulup civar vilâyetlere ve İstanbul’a kaçmak zorunda kalmışlardı. Aynı zamanda bu süreç açlık, sefalet ve yokluğu da beraberinde getirmişti. Yunan Ordusu ile Rum ve Ermeni çetelerinin işgal ve baskısı altında kalan Müslüman halk her türlü baskıya karşılık ellerinde bulunan eski silahlarla yerli müfrezeler kurarak direnmeye devam etmişlerdi. Bu müfrezeler hem Yunan Ordusu’yla hem de Rum ve Ermeni çeteleriyle çarpışmışlardı. Yunan işgali boyunca büyük miktarda halk civar vilâyetlere ve İstanbul’a bin bir güçlük içindi göç etmek zorunda kalmışlardı. Bu işgal sırasında kimisi şehit olmuş, kimisi evsiz barksız kalmış, kimisi de canını zor kurtarabilmişti. Bu dönemde Yalova’dan İstanbul’a göçenlerin sayısı 509 olarak tespit edilmişti. Bu insanlar Yunanların bölgeden temizlenmesinden sonra tekrar eski topraklarına dönmüşlerdi.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Akyol, A. (1998). *Anılar ve Belgelerle Kurtuluş Savaşı'nda Yalova*, Yalova Kitabevi.
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti (DH), ŞFR., 55/296.
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Meclis-i Vâlâ (MV). 220/214, 220/270.
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti (DH), Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (KMS), 51-2/28, 60-2/7, 60-2/20, 60-2/55
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti (DH), Mebâni-i Emiriye ve Hapishâneler müdüriyeti (MB, HPS), 133/12, 13, 15, 17.
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti (DH), Umum-ı Muhalliye-i Vilâyât Müdüriyeti (UMVM), 41/91, 44/28, 44/32, 44/54, 44/92, 44/94, 44/97, 165/102
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti (DH), Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti (EUM.), Asayiş Kalemi (AYŞ), 42/12, 42/40, 46/26, 48/41, 64/20,
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti (DH), Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti (EUM.), 2. Şb., 8/93; DH. Şifre Kalemi (ŞFR.), 54/384 ve 54/378.
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti (DH), Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti (EUM.), 2. Şb., 13/2.
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti (DH), Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti (EUM.), Memurin Kalemi (MEM), 118/73.
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti İstanbul Muhassallığı (İM). 62/75, 138/48.
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Siyasi Kısım (HR. SYS), 2611/2, 2615/8, 2619/25, 2619/45, 2620/29, 2620/57, 2620/58, 2624/74, 2625/16, 2627/2.
- Çufalı, M. (1998). İstiklal Harbi döneminde Batı Anadolu'da Yunan zulmü 1921 Arnold Toynbee'nin eşi Bayan Rosalind Tonybee'nin izlenimleri. *Atatürk Yolu Dergisi*. 6(21) 33-48.
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yayını, II, Ankara 1996, Arşiv Belgelerine Göre Balkanlarda ve Anadolu'da Yunan Mezalimi.

- Ediz, İ. (2011). *Batı Anadolu'da Yunan işgali (1919-1922)*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersevinç, M. (2021). Millî Mücadele Dönemi ve Yalova. H. Karabağ (Ed.), *Millî Mücadele'de Yalova* içinde. Gaye Kitabevi.
- Güler, A. (2003) *Dünden bugüne Yunan-Rum terörü*. Emre Yayınları.
- Karacakaya, R. (2021). *Ermeni meselesi kronoloji ve kaynakça*. Gökkubbe Yayınları.
- Kavak, N. (2011). *İşgal yıllarında Yalova*. Yalova Belediyesi ve Halil İnalıcık Osmanlı Tarihi Araştırmaları Enstitüsü.
- Kaya, M. (2013). Yalova-Gemlik bölgeleri ve İzmit Yarımadası'nda Yunan mezalimine dair İtilaf Devletleri Araştırma Komisyonu raporları (12-22 Mayıs 1921). *Atatürk Yolu Dergisi*. 51, 563-578.
- Küçük, N. (2008). *Kurtuluş Savaşında Yalova* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- McCarty, J. (1998). *Ölüm ve Sürgün*. (B. Umar, Çev.) İnkılap Yayınevi.
- O. Akandere. (2008) Millî Mücadele yıllarında Marmara Bölgesinde faaliyet gösteren müfrezeler, milis kuvvetleri ve çeteler (1918-1922). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 507-542. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1723984>.
- Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın nu. 53, Ankara 2001. Münir Süreyya Bey, *Ermeni Meselesinin Siyasi Tarihçesi (1877-1914)*.
- Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın nu. 99, IV, Ankara 2009. *Osmanlı Belgelerinde Ermeni İsyanları*.
- Özkan, H., (1996). *Geçmişle hesaplaşma (Akköylü İbo)*. Metinler Matbaacılık.
- Polat, A. (2011). Millî Mücadele yıllarında Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren Rum ve Ermeni çeteleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 264-290.
- Sevencan, M. (1998). *Yalova ve Çevresinde Belgelerle Ermeniler*, Yalova Belediyesi.
- Sezer, C. (2024). Milli Mücadele yıllarında Yalova'da Yunan işgali (1920-1921), *Milli*

Mücadelenin Yerel Tarihi (1918-1923) içinde, 3, Tüba Yayınları, Ankara.

Sofuoğlu, A. (1994) *Kuvâ-yı Milliye döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)*. Genelkurmay Basımevi.

Sofuoğlu, A. (1994). Anadolu üzerindeki Yunan hedefleri Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin faaliyetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 10(28), 211-256.

Sofuoğlu, A. (2006). *Millî Mücadele döneminde Kocaeli*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Taner, N. (1996). *Yalova'da Milli Mücadele günlüğü 1920-1922*. Optima Yayıncılık

Extended Summary

Before the war, Yalova had a multicultural structure with Turkish, Greek and Armenian peoples living together. However, the demographic structure began to change, especially with the intense migration from the Balkans and the Caucasus. This change caused unrest between the local Greek and Armenian population and the newly arrived Muslim population. The population balance in the region became a factor that undermined social harmony.

With the entry of the Ottoman Empire into World War I, serious security problems arose both on the fronts and in the interior. In addition to military threats from outside, the state had to deal with problems such as non-Muslim elements collaborating with the enemy, rioting and attacking the civilian population. Such activities were carried out in an organized manner, especially among Armenians. Riots in cities such as Van and Sivas prompted the Ottoman administration to take harsher measures.

In 1915, in line with the relocation and resettlement decision taken in 1915, Armenians living in various regions began to be sent to places deemed safer due to strategic security concerns. This decision was initially implemented in the areas close to the frontline regions and on the seashore. However, in time, the Armenian population in the regions where groups involved in rebellions or supporting rebels lived were also included in this practice.

Yalova and its surroundings became one of the important centers of this process due to both its geographical location and its existing ethnic structure. While Greeks generally lived in the coastal areas, Armenians and Muslims resided in the interior and mountainous regions. Yalova was an important transit point for both land and sea routes between other cities in the region. As such, it became an area where migration movements and gang activities were concentrated.

Armenian gangs organized especially in the mountainous areas of Yalova and attacked Muslim villages. Difficult natural conditions and rugged terrain made it difficult for the state to neutralize these gangs. The Ottoman administration not only tried to protect the population against such attacks, but also sent various instructions to military units on how to combat the gangs.

The instructions sent by the Ministries of Interior and Warfare demanded more effective operations against the gangs and the punishment of officials who were negligent in this regard. In this process, especially gendarmerie units took an active role. Weapons searches were conducted in Yalova and the surrounding villages, and

many operations were organized as part of the fight against banditry.

Armenian gangs remained in the region throughout the war, occasionally attacking Muslim villages and harming civilians. Despite the burden of the war, the state continued to fight against these threats. As a result, Yalova became an important battleground during World War I, where ethnic conflicts, migration and security concerns intertwined.